

**МІСЦЕВИЙ ІНДЕКС ПРАВ ЛЮДИНИ
У М. КРАМАТОРСЬК ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

ЗВІТ МОНІТОРИНГУ

Краматорськ, Київ – 2018

Місцевий індекс прав людини у м. Краматорськ Донецької обл.: Звіт моніторингу / М.Куприкова, О.Кадієвський / ред. Б. Мойса. – Краматорськ, Київ: УГСПЛ, 2018.– 16 с.

Моніторингова місія у Краматорськ Донецької області проводилась одночасно з рядом інших населених пунктів областей, що найбільш постраждали від наслідків військового конфлікту на Сході України. Вона мала на меті здійснити аналіз дотримання базових прав людини. В якості методики моніторингу було обрано напрям "Гідний життєвий рівень" Місцевого індексу прав людини.

Період проведення: 14.02 – 29.03.2018р.

Управлінська команда моніторингу: Олег Мартиненко, Андрій Галай, Богдан Мойса, Наталія Козаренко.

Робоча група моніторингової місії: Марина Куприкова, Олександр Кадієвський.

Місцевий індекс прав людини – це мініпроект Української Гельсінської спілки з прав людини, заснований для підтримки і ефективного розвитку реформи децентралізації в Україні. Критерієм ефективності визнано такий розвиток, що базується на засадах пріоритету прав людини в усіх сферах її взаємин з державою.

Моніторингу підлягає місто Краматорськ Донецької області.

Проведення моніторингів населених пунктів проводиться представниками місцевих громадських об'єднань за координації та навчальної підтримки УГСПЛ. Моніторинг передбачає виставлення бальної та відсоткової оцінки зусиллям місцевої влади з забезпечення прав людини у кожному напрямку оцінювання. За результатами кожного моніторингу місцева влада має перелік рекомендацій до покращення власної діяльності;

ОМС з цього та інших регіонів бачать невідворотність власного оцінювання і одночасно – інструментарій самооцінки, перелік способів вирішення складних проблем, з якими стикаються щодня; місцеві громадські інституції та представники осіб, чий права порушені, мають контрольний перелік вимог до місцевої влади та можуть обрати спосіб захисту прав мешканців місцевої громади.

Розробка методології Місцевого індексу прав людини була реалізована за участю експертів Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, спільнот експертів науковців та практиків місцевого самоврядування різних галузей прав людини. Було опрацьовано сучасні міжнародні моделі прав людини і їх оцінювання, узагальнено кращі іноземні та вітчизняні практики моніторингу прав людини на місцевому рівні, враховано специфіку розвитку повноважень місцевого самоврядування в процесі реформи.

Моніторинги виконання Національної стратегії з прав людини та Місцевого індексу прав людини було підтримано в рамках наступних проектів УГСПЛ: програми Права людини в дії" за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), проекту з інституційної розбудови за підтримки Посольства Швеції в Україні та проекту Права людини понад усе" за фінансування Міністерства міжнародних справ Канади.

Проведення групи моніторингів Місцевий індекс прав людини у населених пунктах Донецької, Дніпропетровської та Сумської областей було підтримано Програмою Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Права людини в дії».

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО М. Краматорськ

Статус – місто обласного підпорядкування, розташоване у північній частині Донецької області, на правій притоці річки Сіверський Донець - Казенному Торці.

Населення: Кількість населення на початок 2017 року — 237 050 осіб, власне місто та 253 000 — з територіями, підпорядкованими міськраді.

Територія: 35700 га.

Своєрідність Краматорська полягає в особливості його адміністративного управління. В межах міста працюють 5 місцевих рад - 1 міська і 4 селищних: Біленьківська, Красноторська, Шабельківська і Ясногірська.

Орган місцевого самоврядування: Краматорська міська рада

Адреса: 84390, Донецька обл., м. Краматорськ, площа Миру буд. 2

Сайт: <http://www.krm.gov.ua/>

Електронна пошта: obshotd@krm.gov.ua, public@krm.gov.ua

Контактні телефони: 06264 85488, 06264 85561

Голова: Панков Андрій Вікторович

В місті працює 10 медичних установ (690 лікарів, 1 930 медпрацівників), 33 школи (21 600 учнів, 1 550 педагогів), 34 дитсадки (4 200 дітей), 6 ПТУ (3 900 учнів), 5 ВНЗ, 3 музичні школи, 23 бібліотеки, 16 клубів і будинків культури.

В місті є два стадіони: «Блюмінг» в парку Пушкіна з трибунами на 5000 осіб та «Авангард» у Саду Бернацького на 4000 глядачів.

ОСОБЛИВОСТІ МОНІТОРИНГУ У МІСТІ КРАМАТОРСЬКУ ЗА НАПРЯМОМ ГІДНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ

Моніторинговий інструмент «Місцевий індекс прав людини» передбачає опрацювання даних щодо діяльності органу місцевого самоврядування з фокусуванням на конкретиці та результатах.

У переважній більшості населених пунктів такі дані оприлюднені на сайті міста, в місцевих засобах масової інформації, надаються при безпосередньому спілкуванні з представниками органу влади чи у відповідь на запит про доступ до публічної інформації.

У Краматорську моніторингова група зіткнулась із ситуацією, що завадила доведенню ефективності реалізованої ОМС політики у сфері подолання бідності та права на достатнє житло. Основними причинами такої ситуації можна вважати: формальна відсилка до перевантаженості керівництва міста та структурних підрозділів ОМС, що не дозволило провести особисті зустрічі та апелювання до необхідності надсилання інформаційних запитів. Відповіді ж на запити носили здебільшого формальний характер та не були підкріплені належними доказами, зокрема кількісними та якісними показниками.

Перше позитивне враження від інформованості офіційного сайту міської ради (www.krm.gov.ua) псує відсутність системи пошуку. Крім того, не завжди інформація, що міститься на офіційній сторінці ОМС дозволяла простежити окремі показники за індикаторами.

У цих умовах, моніторингова оцінка могла бути заснована виключно на інформації, знайденої на інтернет сторінці міськради. Поверховість відповідей ОМС на інформаційні запити могла слугувати лише елементом пошуку потрібної інформації. Водночас моніторингова група є мешканцями міста та надавачами правової допомоги, що теж сприяло доведенню окремих показників.

НАПРЯМ МОНІТОРИНГУ: ГІДНИЙ РІВЕНЬ ЖИТТЯ ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ МОНІТОРИНГУ

1. Чи діють місцеві програми (проекти) подолання бідності?

Окремої програми з надання допомоги мешканцям громади, що потрапили за межу бідності або перебувають у групі бідності немає. Напрями із подолання бідності є частиною Програми соціального захисту населення та, відповідно, Програми соціально-економічного розвитку.

Програма соціального захисту населення на 2015 – 2017 роки затверджена Рішенням Краматорської міської ради від 24.12.2014 № 44/VI-310 має на меті забезпечення функціонування ефективної системи соціального захисту шляхом вдосконалення механізмів реалізації державної соціальної політики, поліпшення якості обслуговування населення в установах соціального захисту, медичних, культурних та освіти, розширення системи адресної підтримки соціально незахищених верств населення, вирішення соціальних проблем та надання соціальної допомоги найбільш уразливим категоріям населення, поширення соціального захисту ветеранів війни та праці, інвалідів, сімей з дітьми, особливо багатодітних, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, безпритульних дітей, сприяння активному довголіттю людей похилого віку. Не дивлячись на надмірне нагромадження напрямів у меті програми, в тому числі тих, що мають небагато спільного із соціальною підтримкою мешканців громади, все ж із неї вбачається спрямування Програми на надання допомоги категоріям, які перебувають за межею бідності або у групі ризику. Останнє дозволяє говорити про її адресність. Підтвердження спрямованості Програми на подолання бідності наявне і у її завданнях: «1. Забезпечення підвищення життєвого рівня населення міста. <...> 3. Адресна підтримка малозабезпечених верств населення.»

У якості очікуваного результату розробники програми зазначають: «Виконання Програми сприятиме розв'язанню соціальних проблем і збільшенню обсягу соціальних послуг та інших видів допомоги незахищеним верствам населення».

Серед заходів програми можна позитивно оцінити раннє виявлення сімей, що опинились у складних життєвих обставинах, надання необхідної своєчасної допомоги, забезпечення безоплатним харчуванням дітей та учнів з малозабезпечених сімей, безоплатною медичною допомогою дітей. Разом з тим, більшість заходів Програми виглядають декларативними, Інколи складається враження, що деякі заходи були скопійованими із відповідних напрямів національного або регіонального рівня. Крім соціального захисту Програма охоплює й сферу зайнятості, що може бути додатковим викликом її реалізації та моніторингу ефективності.

Передбачувані на реалізацію Програми соціального захисту асигнування можна прослідкувати із пункту 8.13 Програми соціально-економічного розвитку міста на 2017 рік. Зокрема, у міському бюджеті передбачались кошти на надання матеріальної допомоги мешканцям, що

опинились у скрутному становищі – 423,8 тис. грн., матеріальної допомоги сім'ям, у яких виховуються діти-інваліди та діти з онкологічними захворюваннями – 200,0 тис. грн. Останнє підтверджує висновок про декларативність напрямів Програми соціального захисту, більшість із яких не підкріплене бюджетними асигнуваннями.

Звіти за Програмою соціально-економічного розвитку виглядають єдиною формою контролю за виконанням соціальних напрямів. Так, за пунктом [5.5. Соціальний захист населення](#) звіту, міською радою надано матеріальну допомогу 609 громадянам міста, що опинились у скрутному становищі на суму 460,7 тис. грн. Оцінити ж інші заходи, зокрема щодо виявлення сімей, які перебувають за межею бідності та надання їм відповідних послуг, виявилось неможливим

Окреслене змушує говорити про поверховість та декларативність Програми соціального захисту населення. Спрямованість та адресність політики із подолання бідності простежується лише із заходів, спрямованих на надання матеріальної допомоги. Відсутній й чіткий механізм моніторингу та оцінки соціальних Програм. У такій ситуації, у моніторів немає достатньо підстав для зарахування балу за індикатором.

Бал не зараховано

---

2. Чи дбає ОМС про виявлення і підтримку сімей / осіб, що опинились у складних життєвих обставинах?

Для зарахування балу за цим індикатором місцевій владі достатньо підтвердити результати принаймні у трьох напрямках із числа запропонованих.

Аналіз відповіді на інформаційні запити моніторів та відкритих джерел, дозволили прослідкувати наступне.

1. Структурним підрозділом міської ради із соціального захисту повідомлено, що в місті діє гаряча лінія для осіб, що за рівнем доходів, внаслідок безробіття, стихійного лиха чи інших обставин потрапили за межу бідності – [мобільний телефон «гарячої лінії» 0955979103](tel:0955979103). Крім того, можна скористатись міською [«гарячою лінією» тел. 5-32-31](tel:5-32-31), покликаною удосконалити систему інформування територіальної громади про діяльність органів місцевого самоврядування, а також спрямованої на більш оперативне реагування на актуальні питання, які турбують громадян. Підтверджуючи формальне існування цього заходу, все ж не можна оцінити інформованість щодо його функціонування – графіку роботи телефонної лінії, поширення інформації про неї серед мешканців громади, які не є користувачами інтернет.

2. Місцевою владою організовано розміщення на власному сайті контактної інформації суб'єктів, що надають соціальні послуги. Досить легким є пошук розділу [«соціальний захист»](#) на головній сторінці офіційного сайту. Крім того, тут же наявні банери, які пропонують інформацію внутрішньо переміщеним особам та учасникам АТО.

3. Співпраця органів соціального захисту із іншими установами, що надають послуги із зменшення рівня бідності є одним з напрямів Програми соціального захисту, про що йшлося вище. Зокрема, реалізуються спільні заходи програм, в тому числі спрямовані на надання послуг безробітним особам.

На жаль, наявна інформація не дозволяє простержити системність роботи із виявлення сімей / осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах. Проте, кількість заходів із інформування мешканців громади виглядає достатньою для зарахування балу за цим індикатором.

Бал зараховано

---

3. Чи передбачає ОМС фінансування заходів соціальної допомоги з подолання бідності?

Опрацювання відповіді управління праці та соціального захисту населення на інформаційний запит моніторів та відкритих джерел, зокрема [Звіт про виконання Програми соціально-економічного розвитку міста](#) (далі звіт), дозволило виокремити заходи, із зменшення рівня бідності, які фінансувались за рахунок місцевого бюджету.

1. Безкоштовне одноразове харчуванням у загальноосвітніх навчальних закладах за рахунок місцевого бюджету у розмірі 100% від вартості харчування на день. Захід охоплював наступні категорії:

- діти або учні із сімей, які переміщуються з тимчасово окупованої території України, районів проведення антитерористичної операції та населених пунктів, що розташовані на лінії зіткнення;

- діти або учні із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям»;

- діти у дошкільних закладах із сімей, у яких сукупний дохід на кожного члена родини за попередній квартал не перевищує рівня забезпеченості прожиткового мінімуму;

- учні загальноосвітніх закладів (за рішенням педагогічної ради закладу) у разі перевищення середньомісячного доходу на дитину до 15% від прожиткового мінімуму на дитину віком від 6 років, встановленого законодавством, або виключно, у виняткових випадках, за погодженням з управлінням освіти на обмежений термін.

Згідно із Розділом [5.6 Освіта](#) звіту, за 2017 рік на безкоштовне харчування витрачено 23 337,7 тис. грн. коштів міського бюджету.

2. Надання матеріальної допомоги мешканцям міста, що опинились у скрутному становищі (доведення на сторінці 7).

3. Надання адресної матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам на лікування. У межах діяльності громадської приймальні УГСПЛ, монітори надавали консультацію та супроводжували внутрішньо переміщених осіб для отримання відповідної допомоги, що може свідчити на користь заходу.

Виокремивши три заходи, спрямовані на зменшення наслідків соціального відчуження осіб та сімей, що потрапили за межу бідності, монітори прийняли рішення зарахувати бал за цим індикатором.

Бал зараховано

---

4. Чи надається ОМС допомога в отриманні житла?

1. У відповідь на інформаційний запит структурним підрозділом ОМС повідомлено, що у Краматорську ведеться облік осіб, що потребують поліпшення житлових умов. На жаль, прямого посилання на ведення відповідного обліку моніторам не вдалось знайти, проте опосередкованим підтвердженням квартирної черги служить [оголошення щодо проведення перереєстрації громадян, що перебувають на обліку потребуючих поліпшення житлових умов](#) у розділі «Новини» Офіційної сторінки міської ради.

2. Із 1992 року у місті не будується нове житло, що не дозволяє говорити про наявність відповідних інвестиційних програм. Крім того, у Краматорську не діють програми кредитування. У межах регіональної програми, за рахунок субвенцій виділяється житло лише дітям сиротам, що не можна вважати достатньою підставою для позитивної оцінки показника.

Певні кроки вживаються ОМС для забезпечення учасників АТО земельними ділянками. Рішенням Краматорської міської ради від 30.03.2016 року № 6/VII-185 «Про резервування земельних ділянок для забезпечення учасників АТО та сімей загиблих учасників АТО землею» було зарезервовано земельні ділянки за таким цільовим призначенням:

- для індивідуального гаражного будівництва;

- для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарської будівель і споруд;

Для ведення особистого селянського господарства.

На виконання вищезазначеного рішення Краматорською міською радою було надано 76 дозволів на розробку проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок у власність, з них 24 земельні ділянки були передані у власність.

4. Після неодноразового розголосу, в тому числі у ЗМІ національного рівня, зрушилось питання забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб. На час підготовки звіту: [«У Краматорську нарешті відкрили гуртожиток для переселенців, який 4 роки реконструювали на гроші ЄС»](#). Для проживання ВПО було запропоновано 32 житлові приміщення. Залишається сподіватись, що термін ремонту в інших гуртожитках не буде ж настільки ж тривалим.

Незважаючи на суттєві застереження щодо ефективності забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та пропонування житла лише окремим категоріям, трьох мінімально необхідних показників все ж було досягнуто.

Останнє дозволяє моніторам прийняти рішення про зарахування балу.

Бал зараховано

---

5. Чи сприяє ОМС технологічному покращенню умов проживання жителів громади?

Рішенням Краматорської міської ради від 24.07.2016 року №7/VII-197 затверджено [«Програму відшкодування частини суми кредитів, залучених фізичними особами. Об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків, житлово-будівельними кооперативами на впровадження заходів з енергозбереження у м. Краматорськ на 2016-2018 року»](#), яка є спеціалізованою програмою, орієнтованою на підвищення енергоефективності та зменшення обсягів використання енергетичних ресурсів населення. Метою програми є здешевлення кредитів, залучених у Кредитно-фінансових установах на впровадження заходів з енергозбереження, зменшення споживання паливно-енергетичних ресурсів усіма категоріями споживачів. Результативність реалізації Програми подано у таблиці нижче. Програмою передбачено відшкодування частини кредиту у розмірі 10% для фізичних осіб та 15% кредиту та відсотки, нараховані за користування кредитом протягом двох місяців.

Таблиця 1. [Звіт про виконання Програми відшкодування частини сум кредитів.](#)

Періоди дії Програми	Затверджено в		Примітка
	бюджеті на виконання Програми (тис.грн.)	Відшкодовано з бюджету (тис.грн.)	
2016 рік	1000,0	193,6	Відшкодована частина суми кредитів, отриманих фізичними особами (139 осіб)
2017 рік	1000,0	949,8	Відшкодована частина суми кредитів, отриманих фізичними особами 866,4 тис.грн. (552 особи) та 83,4 тис.грн. частини відсотків та частини сум кредитів, отриманих об'єднаннями співвласників багатоквартирних будинків.
2018 рік	2000,0		

Крім того, в рамках «Програми реформування та розвитку житлово-комунального господарства м.Краматорськ на 2015-2018 роки», одним із розділів якої є «Термомодернізація житлових будинків м. Краматорська, Капітальний ремонт місць загального користування з заміною світлопрозорих конструкцій та вхідних дверей в житлових будинках», виконуються роботи по термомодернізації під'їздів.

У 2017 році виконані роботи на 20 об'єктах житлового фонду. У планах на 2018 рік термомодернізація ще 12-и будинків, які знаходяться у комунальній власності.

Діяльність органів місцевого самоврядування із підтримки енергозбереження у житлових будинках мешканців м. Краматорська, в тому числі передбачення на ці цілі фінансування із міського бюджету, дозволила моніторам зарахувати бал за індикатором.

Бал зараховано

---

6. Чи надається ОМС допомога бездомним особам та мешканцям ромських поселень?

Із відповіді на інформаційний запит органу місцевого самоврядування та аналізу відкритих джерел, частково вдалось підтвердити наступне.

1. У зимовий період у місті наявні пункти обігріву. Монітори, які є мешканцями міста підтвердили наявність у зимовий період, принаймні, одного із них в районі залізничного вокзалу. Разом з тим, у відкритих джерел не вдалось знайти адреси розташування таких пунктів. Крім того, із інформації поданою міською владою до ОДА вбачається, що «такі пункти відкриватимуться залежно від погодних умов». Отже, підтвердити досягнення показника можна лише частково.

2. Наявність [Центру обліку бездомних осіб Краматорської міської ради](#), серед завдань якого визначено надання допомоги у відновленні документів бездомних осіб, майнових та житлових прав, сприяння у працевлаштуванні, отриманні медичної допомоги тощо.

3. Із [Звіту](#) про виконання Програми соціально-економічного розвитку міста Краматорськ за 2017 рік вбачається, що роботи із створення Центру реінтеграції безпритульних тільки розпочалась – триває погодження проектно-кошторисної документації. Інших даних, які б свідчили про надання бездомним мешканцям послуг харчування, особистої гігієни, інших у відкритих джерелах знайти не вдалось.

Досягнення лише двох показників індикатора із необхідних трьох, не дозволяє моніторам зарахувати бал.

Бал не зараховано

---

7. Чи ОМС сприяє якісному отриманню громадою послуг, що надаються підприємствами житлово-комунального господарства?

Дослідження відкритих джерел та отриманої інформації від ОМС, дозволило зробити висновок, що місцева влада не вживає системних і зрозумілих заходів із гарантування мешканцям міста житлово-комунальних послуг належної якості в умовах роздержавлення цієї системи.

1. Із заходів контроль за якістю надання житлово-комунальних послуг ОМС вживаються:

- за мірою необхідності здійснюються переговори щодо відновлення послуг, у разі їх припинення;

- у випадку виникнення проблемного/спірного питання щодо якості послуг, створюються комісійні обстеження для перевірки якості послуги, що надається – становлення причини зниження їх якості (звернення громадян, тощо);

- в місті цілодобово працює аварійно-диспетчерська служба для мінімізації наслідків пошкоджень, що призводять до припинення послуг.

Практичним виміром неефективності діяльності ОМС у цьому напрямі може слугувати більш ніж п'ятирічна відсутність централізованого постачання гарячої води, хоча офіційно орган місцевого самоврядування жодних повідомлень про необхідність подальшої відмови від цієї послуги не надавав. Останнє не дозволяє говорити про досягнення показника.

2. З метою перевірки розрахунків та обґрунтування тарифів, Розпорядженням міського голови від 26.10.2017 № 67 створено [Робочу групу](#) з проведення перевірки розрахунку тарифів на оплату житлово-комунальних послуг для всіх категорій споживачів. Можна припустити, що створений орган, одним із членів якого є представник неурядової організації, може виступати на захист інтересів громади під час перегляду тарифів, однак інформації, яка б підтверджувала ефективність роботи Групи та загалом її вплив моніторам знайти не вдалось.

Окреслених заходів далеко не достатньо для зарахування балу. Щодо досягнення інших показників, то ні у відповіді на інформаційний запит, ні у відкритих джерелах, не міститься інформація, яка б дозволила оцінити їх здійснення.

Бал не зараховано

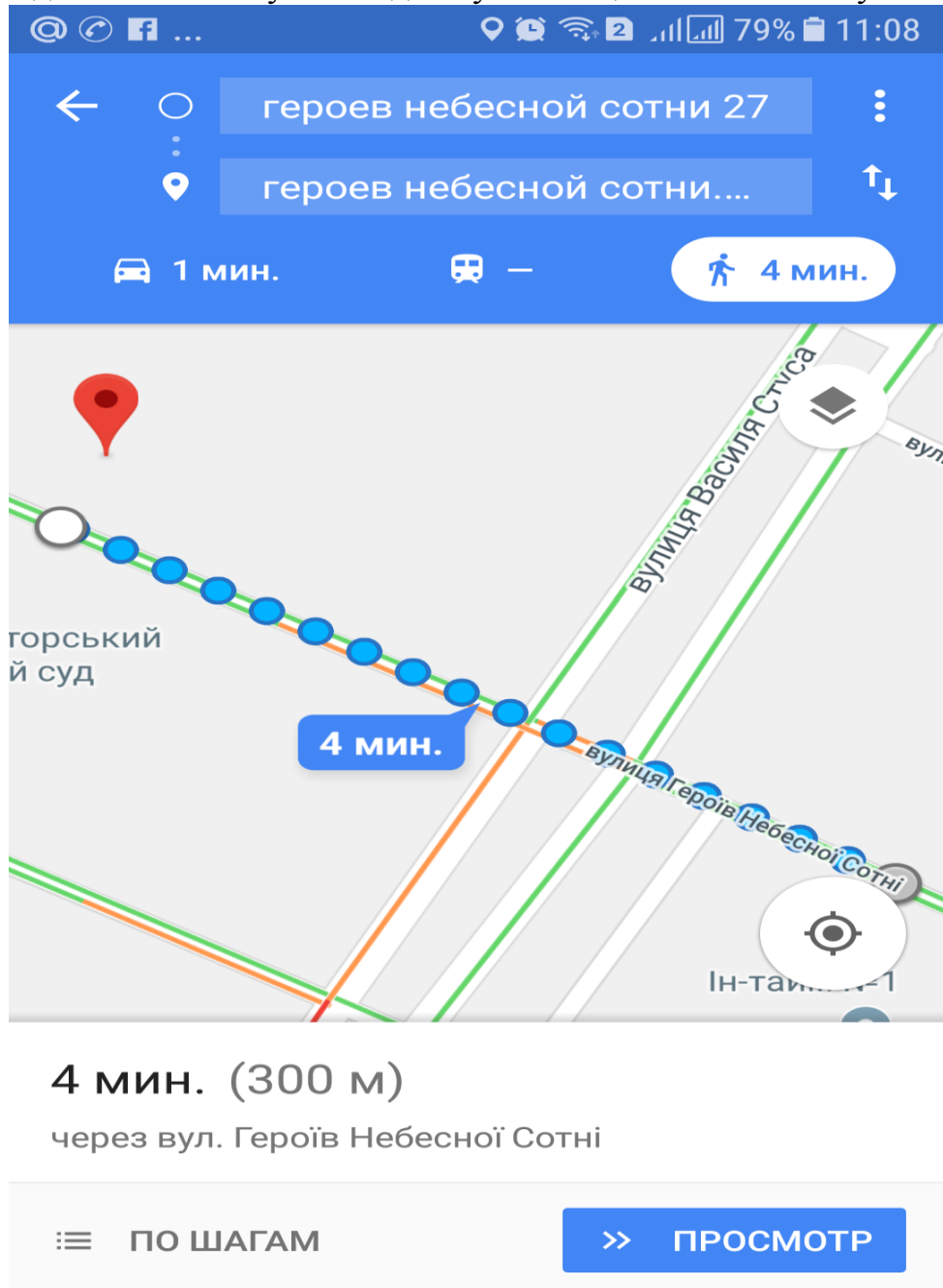
---

8. Чи сприяє ОМС доступу до системи послуг (соціальних, медичних, адміністративних) через організацію зручного транспортного сполучення?

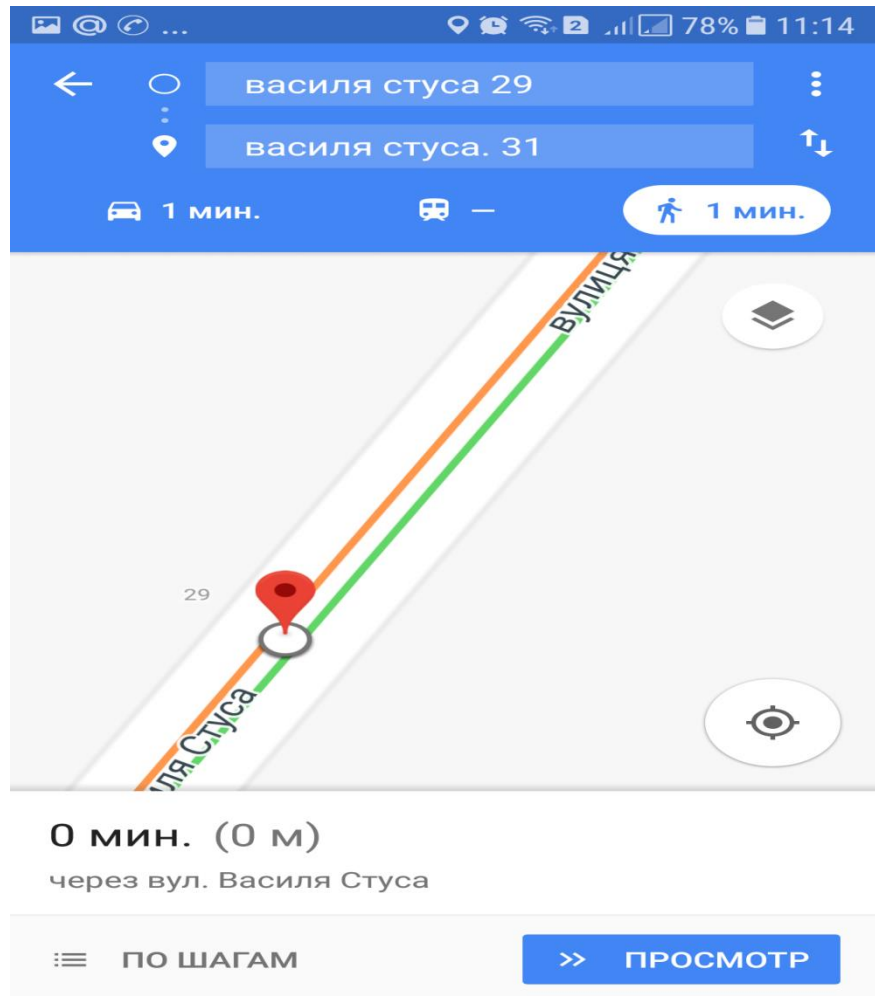
За цим індикатором було досліджено транспортну доступність трьох об'єктів надання для населення міста соціальних, адміністративних та медичних послуг.

У місті працює громадський транспорт, тому основним критерієм оцінки стала відстань до місцевої служби соціального захисту (соцпослуги), лікарні (медичні послуги), Центр надання адміністративних послуг. Допустимим критерій – 300 метрів від найближчої зупинки до установи.

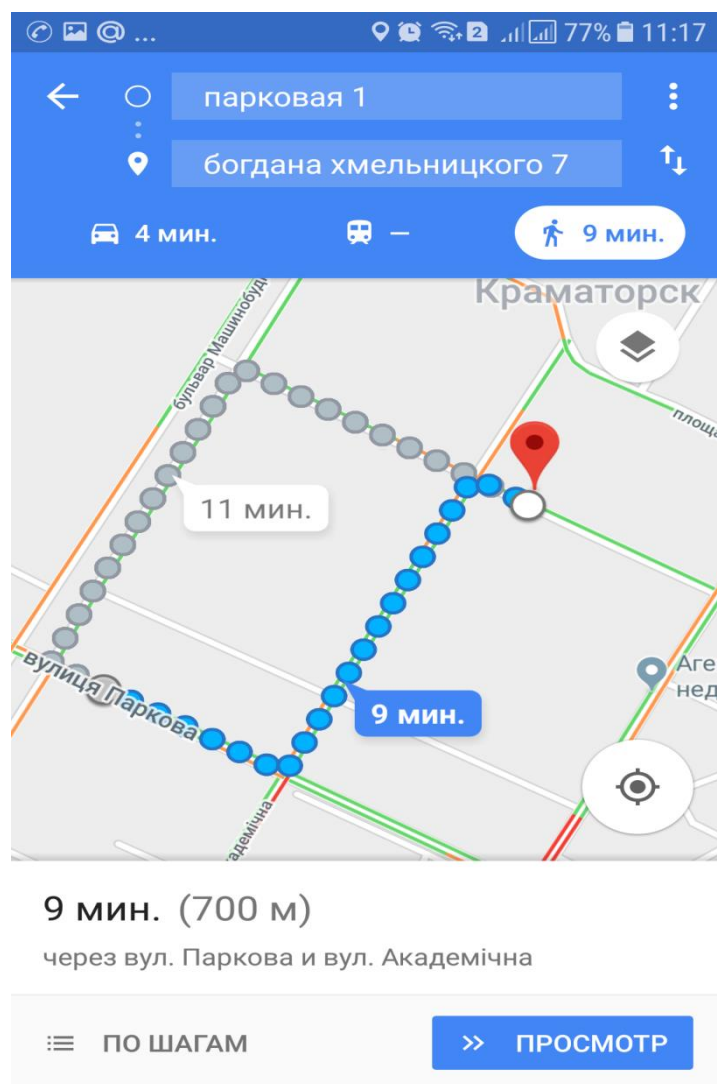
1. Від найближчої зупинки до служби соціального захисту 300 метрів.

2. Від найближчої зупинки до центральної міської лікарні – потрібно просто перейти дорогу

3. Від найближчої зупинки до ЦНАП – 700 метрів, що перевищує передбачену критерієм індикатора відстань.

Бал не зараховано

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

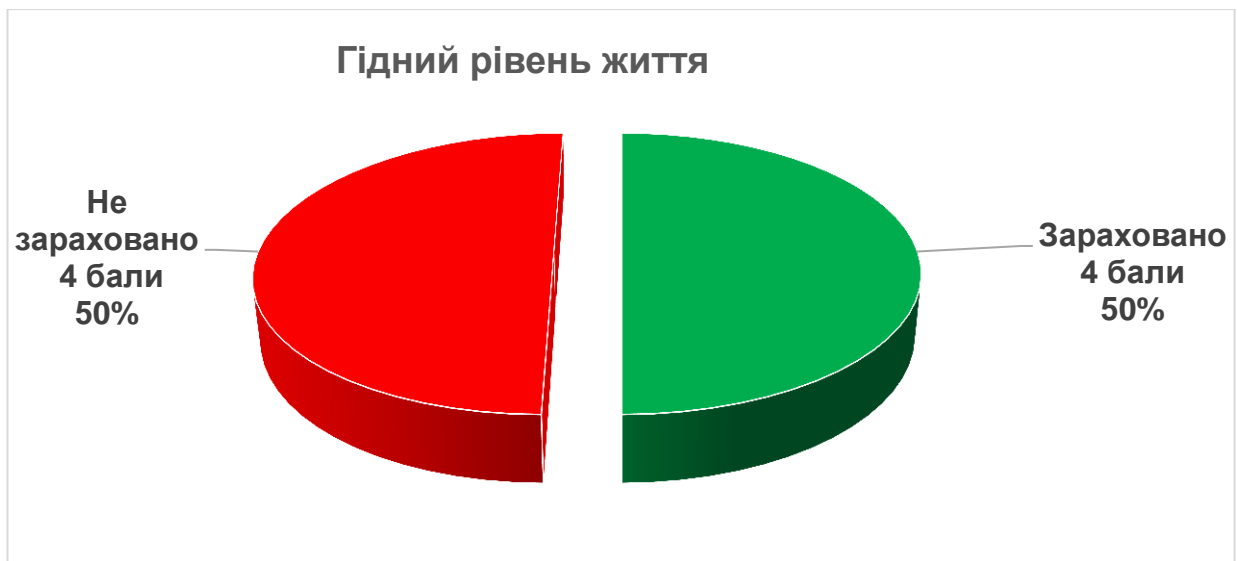
Ключові враження від моніторингу в м. Краматорськ:

1. Заходи міських соціальних програм виглядали б системними у разі їх підкріплення належним ресурсним забезпеченням, механізмами реалізації та моніторингу. Відсутність цих складових змушує оцінити деякі напрями як декларативні.

2. У місті мешкає значна частка внутрішньо переміщених осіб. Водночас донорські організації надають фінансову допомогу на, в тому числі забезпечення ВПО житлом. Проте, діяльність міської ради у цьому напрямі виглядає вкрай неефективною, свідченням чого є триваючий близько чотирьох років ремонт гуртожитків та відкриття лише одного із них.

3. Міська рада у питаннях подолання бідності продовжує концентруватись на категоріях, що потребують соціального захисту за певною ознакою та менше приділяє увагу мешканцям громади та переміщеним особам, що внаслідок викликів збройного конфлікту перебувають у групі ризику.

Результати моніторингу в м. Краматорськ за напрямом «Гідний рівень життя»:

Основні рекомендації:

1. Впроваджувати механізми оцінювання реалізації місцевих соціальних програм подолання бідності, узгоджувати їх зміст з іншими програмами.

2. Завершити ремонт гуртожитків для постраждалих від бойових дій, кошти на який надано міжнародними організаціями.

3. Розглядати питання централізованого постачання гарячої води як пріоритетне з позиції права на гідний рівень життя.